

Nádasdy II. Ferenc udvarának megrendelései és beszerzései az 1572. évi pozsonyi koronázásra*

„Első lóra való öltözet satos” – így kezdődik a Nádasdy-levéltár egyik jegyzéke, amelyben valaki ezüst lószerszámok és egyéb tárgyak pontos súlyát rögzíti, hogy átvegye a kész ötvösműveket (*Függelék 1. a–b.*).¹ Az összeíró Lőrincfalvy Kristóf, Nádasdy II. Ferenc (1555–1604) komornyikja, azaz kamarása, a helyszín pedig Sárvár, minden bizonnyal András ötvösmester (Ötvös András) műhelye. Beszédes a dátum is, 1572. augusztus 20-a: már csak egy hónap van hátra Habsburg Rudolf főherceg szeptember 25-i koronázásáig Pozsonyban.

Nádasdy II. Ferenc, a néhai nádor, Nádasdy Tamás (1498–1562) és Kanizsai Orsolya (1520–1571) egyetlen fia a magyar világi eliten belül elfoglalt magas pozíciójának² megfelelően már kisgyermekkorától jelen volt az országos eseményeken. Például ott találjuk mindössze nyolc évesen, százötven lovas kíséretében az 1563. évi pozsonyi koronázáson,³ vagy tizenhárom évesen az ugyanott tartott 1569. évi országgyűlésen.⁴

Mégis az 1572. évi pozsonyi koronázás⁵ hozta el számára az egyik legsikeresebbnek tekinthető nyilvános fellépést az országos politika színpadán. Az immár tizenhat éves ifjú ugyanis nem csupán a világi elit egyik prominens tagjaként vett ismét részt a Magyar Királyság legfontosabb állami ünnepségén, hanem két fon-

tos ceremonális feladatot is kapott a koronázás alatt.⁶ Egyrészt végig ő hordozta a tíz országzászló közül a legfőbb lobogót, Magyarországot, másrészt étekfogóként és Ernő főherceg kéztörőjének átadójaként szolgált a szertartást záró lakomán.

Az országzászlók a koronázás valamennyi nyilvános eseményén szimbolikusan a késő középkori Magyar Királyságnak, azaz Szent István birodalmának országait jelenítették meg. A számuk épp 1572-től emelkedett véglegesen tízre (*1. kép*).⁷ Már szerepeltek abban a forgatókönyv-tervezetben is, amelyet 1561-ben egy magyar világi és egyházi tanácsosokból álló testület dolgozott ki a koronázások ceremóniarendjéről, és amely nagyjából 1563-tól egészen 1916-ig érvényben maradt.⁸ A tanácsadók között ott volt Ferenc apja, Nádasdy Tamás nádor is, akinek azután több javaslata visszaköszönt a kész forgatókönyvben. A nádor például külön hangsúlyozta, hogy a zászlókat a magyar főuraknak és a fiaiknak kell vinnie.⁹ Éppúgy szolgálta tehát a koronázások alkalmával a magyar főrendek saját reprezentációját, hogy a mágnások és fiúgyermekük hordozhatták az országzászlókat, valamint az is, hogy a lakomán szintén válogatott főurak voltak az étekfogók az új király asztalánál.¹⁰

* A tanulmány az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült. A szerző a HUN-REN BTK Művészettörténeti Intézet munkatársa, az MTA–HUN-REN BTK Történettudományi Intézet „Lendület” Szent Korona Kutatócsoport külső tagja. Köszönöm Kiss Erikának, Pálffy Géznak és Pásztor Emesének a tanulmány elkészítéséhez nyújtott segítségét.

1 MNL OL, E 185, 29. t., 48. sz. és 30. t., 308. sz. (*Függelék 1. a–b.*)

2 A világi elit hierarchiáján belül egészen a 4., királyi lovászmesteri pozícióig jutott (1587–1604) (PÁLFFY–DOMINKOVITS 2010. 775).

3 Johannes LISTHIUS: *Commentariolus de coronatione Maximiliani II.* (kiad.: KOVACHICH 1790. 13).

4 II. Miksa Bécs felől hajón érkezett az országgyűlésre Pozsonyba, a magyar küldöttség a Duna mellett fogadta. Amikor az uralkodó

partra szállt, az ifjú Nádasdyt külön kézfogással üdvözölte (Sennyey Ferenc levele Kanizsai Orsolyához, Pozsony, 1569. augusztus 18., TAKÁTS 1922. 65–66).

5 KISS F. G. 2004. 96–106, 273–279; PÁLFFY 2004. 1029–1032, 1067–1069; SOLTÉSZ–TÓTH–PÁLFFY 2016. 70–75; GULVÁS 2021. 90–95; GULVÁS 2023.

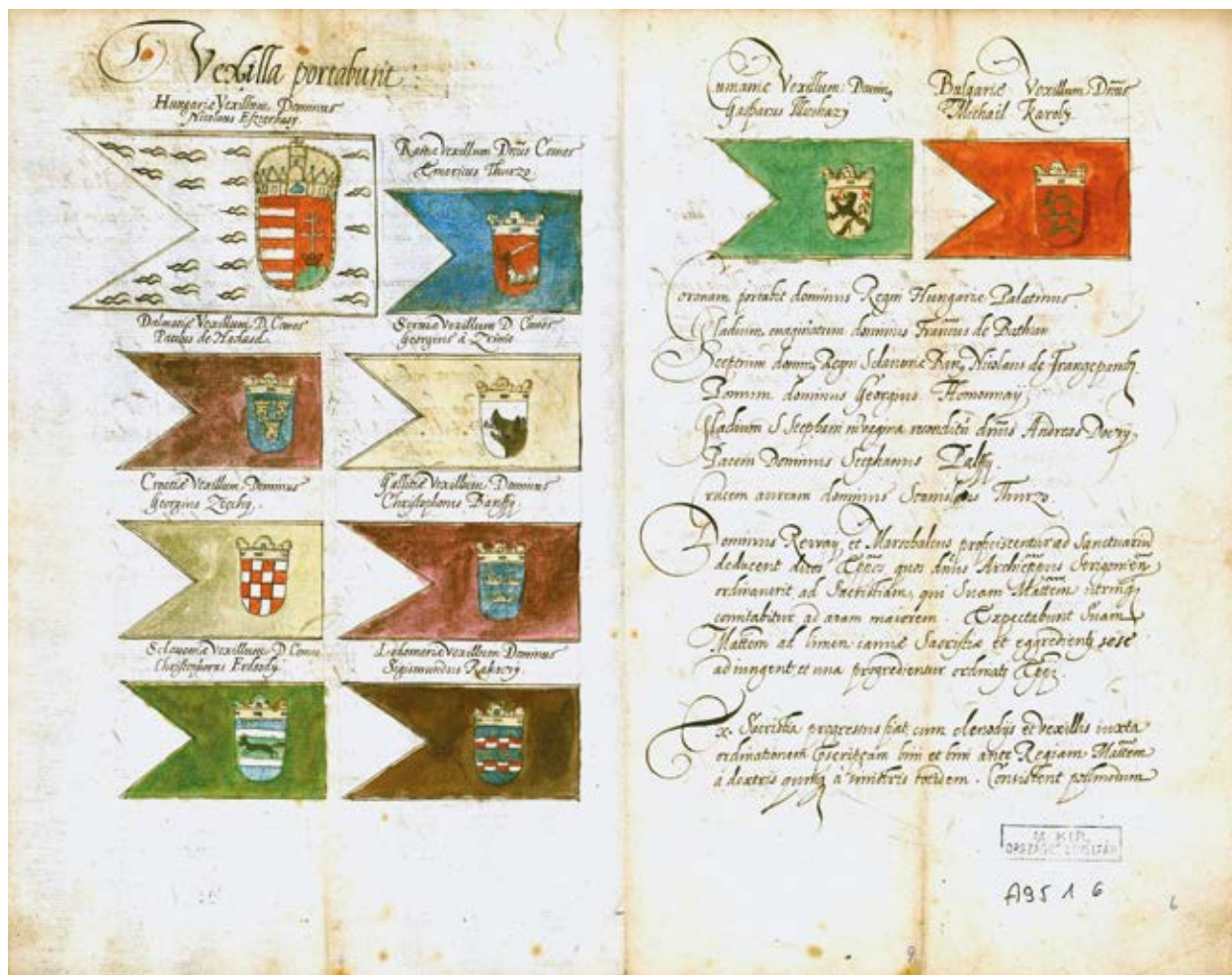
6 *Descriptio Coronationis...* ÖStA AVA FHKA HKA, Reichsakten, Fasc. 203, Konv. I., fols. 30v, 41r, 46r, 47r (kiad.: KOVACHICH 1790. 26, 33, 37).

7 PÁLFFY 2010; PÁLFFY 2024.

8 ÖStA HHStA Ungarische Akten, Fasc. 379, Konv. B. fol. 99–101. (kiad.: PÁLFFY 2008. 500–502).

9 MNL OL, I 45, 7/1563, fol. 52v (kiad.: PÁLFFY 2009. 310).

10 PÁLFFY 2004; PÁLFFY 2024. 111.

1. A tíz országszázlő, balra fent Magyarország címerrel és lángnyelvekkel díszített fehér lobogója Színezett tollrajz. II. Ferdinánd 1618. évi pozsonyi koronázásának rendtartása Budapest, Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, A 95, 1618, fol. 5v–6r.

Koronázási előkészületek a Nádasdy-udvarban

Nádasdy Ferencre tehát két extra feladatának köszönhetően még nagyobb figyelem irányult az 1572. évi koronázáson, a fiatal főúr és udvara pedig maximálisan igyekezett kihasználni az ebben rejülő lehetőséget. A családi

levéltárban számos – jobbra ismeretlen – gazdasági irat¹¹ tanúskodik arról, hogy ekkoriban milyen tetemes summát tettek ki a Nádasdy-udvar megrendeléseire és beszerzéseire. Lőrincfalvy Kristóf kamarás számadásából¹² pedig a koronázás körüli időszak napi kiadásait lehet nyomon követni. Tanulmányomban e források segítségével mutatom be az ünnepi előkészületeket és a Nádasdy és kísérete számára készített vagy vásárolt tárgyakat.

¹¹ MNL OLE 185, 29. t., 48. sz.; 30. t., 303–308., 311., 313–314., 316. sz.

¹² Uo., 30. t., 301. sz. (1572. ápr. 24. előtt – nov. 4.) A Nádasdyak

számadásaiból megjelent gazdag válogatás 1544–1554-ből tartalmaz darabokat (KUMOROVICZ–M. KÁLLAI 1959–1960).

Az iratok fennmaradásához bizonyára hozzájárult, hogy a családon belül mintául szolgálhattak a későbbi generációknak, megőrizve számukra a nagyszabású készülődés emlékezetét – Ferenc utódai közül fia, Pál (1597–1633) az 1618. évi pozsonyi koronázáson Dalmácia zászlaját viszi majd (1. kép),¹³ unokája, III. Ferenc (1623–1671) pedig magyar királyi udvarmesterként az 1655. júniusi király- és királyné-koronázási ceremóniák egyik szervezője lesz.¹⁴

A kora újkori tárgyakat tartalmazó inventáriumok és jegyzékek elemzésekor mindenekelőtt azt érdemes megállapítani, hogy az összeírás egy adott személyhez vagy helyhez kötődik-e, az elsőre a hagyatéki leltár, a másodikra egy adott ingatlan összeírása a tipikus példa.¹⁵ A Nádasdy-levéltár 1572-ben keletkezett jegyzékei azonban több személy tárgyait veszik számba és sokféle helyszínen keletkeztek, mégis elmondható róluk, hogy egy összetartozó iratcsoportot alkotnak. Esetükben tehát nem egy hely vagy egy személy, hanem egy bizonyos esemény – itt éppen a koronázás – a közös kapcsolódási pont.

A legtöbb 1572-ben összeállított jegyzék az íráskép alapján Lőrincfalvy Kristóftól származik, ő volt tehát a kulcsfigurája a Nádasdy-udvarban zajló koronázási készülődésnek. Lőrincfalvy „komornyikként” (kamarásként)¹⁶ irányította az udvar pénzügeit: az ő feladata volt az udvar tagjainak az ellátása, a beszerzés és a mesterek megbízása hétköznapiakon és ünnepek alkalmával egyaránt. Már akkor Lőrincfalvy viselt gondot Nádasdy udvartartására, amikor az még gyermekként (1567–1569 között) Bécsben nevelkedett.¹⁷ 1572-ben pedig szintén ő felelt azért, hogy a koronázásra az ifjú főúr és kísérete a minél reprezentatívabb megjelenéséhez minden szükséges öltözetet és felszerelést megkapjon. Lőrincfalvy elkísérte Nádasdyt Pozsonyba is, ahol egyrészt gondoskodott a főúr és háza népe ellátásáról, másrészt pedig tovább intézte a még felmerülő ügyeket.

Lőrincfalvy tehát egyrészt vezetett egy napi számadást, másrészt pedig külön jegyzékek segítségével

tartotta számon a teendőket és a tárgyak mozgását. Jól olvasható, rendezett, gondosan pontokba szedett listákat készített, alig vannak sietősebben lejegyzett darabok. Mindegyiket címmel látta el, és egyes szám első személyben, magyar nyelven fogalmazta meg. Található köztük két szövetkiadási jegyzék (az egyik részben Dombray Mihálytól),¹⁸ két összetartozó lista kopják és lobogók kiosztásáról,¹⁹ egy névsor új ruhák szétosztása kapcsán,²⁰ valamint az idézett összeírás az Ötvös Andrástól megrendelt ezüstművekről (*Függelék 1. a–b*).²¹ Csak két irat származik mástól. Egy ismeretlen megbízott magyar nyelvű jegyzékben számol be a Bécsben vásárolt tárgyakról és kelmékről (*Függelék 2*).²² Végül egy második, ismeretlen kéz által írt, latin nyelvű számadás²³ két töredéke már egy nagyobb időszakot fed le, és csak néhány koronázással kapcsolatos költséget tartalmaz a kíséretre vonatkozóan.

Lőrincfalvy napi számadásának kiadási tételei és naplószerű bejegyzései segítségével a főúr pozsonyi utazása és a koronázás történései is nyomon követhetők.²⁴ Az ifjú Nádasdy Ferenc 1572. szeptember 9-én indult el Sárvárról Pozsonyba, kíséretének tagjai pedig ugyanezen a napon Sopronkeresztúrról keltek útra. Lőrincfalvy is elkísérte a főurat, akivel szeptember 14-én érkeztek meg a koronázás helyszínére. 21-én a leendő király tíz trombitása és egy dobosa zenélt Ferenc asztalánál. Bár a pozsonyi koronázási ünnepek a szeptember 30-án tartott utolsó lovagi tornával és favárostrommal lezárultak, Ferenc továbbra is a városban maradt. Október 4-én még megvendégelte az urakat a névnapján – a menüben szerepelt többek között marcipán, „confekt”, narancs, citrom, olajbogyó és parmezán –, az alkalomra Ferenc dolmányának a megvarrásához selyemfonalat vettek, kárpitok felrakásához szegeket szereztek, aznap pedig olasz hegedűsök zenéltek. Lőrincfalvy végül október 6-án indult vissza „az marhával” Pozsonyból Keresztúrra. Ferenc valószínűleg vele tartott, mindenesetre a főurat a számadás szerint október 31-én már Keresztúron találjuk.

13 KOVACHICH 1790. 72. vö. PÁLFFY 2024. 186.

14 PÁLFFY 2010. 29.

15 ANTENHOFER 2020. 34.

16 Vö. Modrovith Balázs levelei Lőrincfalvy Kristófhhoz, Cenk, 1572. febr. 6. és márc. 6., MTA–HUN-REN BTK Művészettörténeti Intézet, Levéltári Regesztagyűjtemény, A-I-51, 795–796. sz. A komornyikhoz (kamaráshoz) általában ld. KOLTAI 2001. 28–29.

17 TAKÁTS 1922. 59–60.

18 MNL OL, E 185, 30. t., 303., 313. sz.

19 Uo., 305. és 307. sz. (a 316. sz., fol. 1r mindössze egysornyi szövege ehhez tartozhat, mert Lőrincfalvy szintén Csejtét említi benne, bár más dátummal, 1572. augusztus 26-án).

20 Uo., 304. sz.

21 Ld. 1. jegyzet.

22 Uo., 306. sz.

23 Uo., 311. és 314. sz.

24 Uo., 301. sz., fol. 17r, 17v, 18v, 19r, 21v–22v, 23r.

A Nádasdy-kíséret öltözete és felszerelése

Az 1572. évi koronázás hivatalos leírása szerint a magyar rendek az eseményen mintegy 2600 fős kísérettel vonultak fel az új uralkodó és családja fogadására. A küldöttség névsorában Ferenc és nagybátyja, Kristóf 180 lovasal szerepel, azaz a második legnagyobb kontingenssel a Zrínyiek 242 fős csapata után.²⁵ E katalógusok gyakoriak voltak az ünnepek írott, illetve képi beszámolóiban (2–3. kép), a főúri reprezentáció lényeges elemeiről adva hírt: rögzítették az adott főrend részvételének a tényét, és megadták a vele érkező szolgazemélyzet nagyságát.

Ünnepi alkalmakkor tehát egy-egy nagyurat lovas bandériuma kísérte, amelyet a saját udvari személyzetéből állított ki. Rendszerint a főrend lovon ülve vezette csapatát a családi (címeres) lobogó alatt, előtte pedig trombitások és dobosok haladtak (2. kép). Fontos üzenetet hordozott a főúri reprezentáció egy további lényegi eleme, a nagyúr és népes kísérete külső megjelenése. Ez érhető tetten az ünnepek leírásaiban, ahol mindig hangsúlyos a főbb résztvevők kinézetének a részletes ismertetése: hogy milyen pompás darabokból állt az öltözködésük és a fegyverzetük, mennyire gazdagon díszített, milyen anyagból készült és ebből következően milyen értéket képviselt.

A sárvári udvarnak tehát mindenekelőtt az ünnepi alkalomnak megfelelő díszöltözetről és -fegyverzetről kellett gondoskodnia mind Nádasdy Ferenc, mind 180 lovasa számára. Néhány iratból az 1572. őszi kíséret felszerelésének a hozzávetőleges költségére is lehet valamennyire következtetni. Egy latin számadás két töredéke több más mellett ugyanazt a rövid összesítést tartalmazza kétszer is,²⁶ eszerint a lovasok fizetése 285 magyar forint volt, a zászlók 29 forint 75 dénárba kerültek, a koronázás alatt felmerülő egyéb költségekre pedig 558 forint 50 dénárt számoltak el, zálogleveleket 61 forintért váltottak ki, mindez végül igen tetemes összegre, 934 forint 58 dénárba rúgott. Ehhez járultak még a koronázást megelőző udvari megrendelések és beszerzések, amelyek a többi irat alapján szintén jelentős summát tettek ki. Például Ötvös András ezüstitárgyaihoz sok-sok kilogramm nemesfémeket használtak fel (*Függelék*

1. a–b.), és csak egy júliusi bécsi bevásárlás került még további kb. 900 aranyforintba (*Függelék* 2).

A bandérium összetétele Lőrincfalvy magyar nyelvű számadása alapján rekonstruálható. A komornyik a Pozsonyba indulás előtt, szeptember 9-én, Sopronkeresztúron fizette ki a bandérium lovastisztjeit és tagjait.²⁷ Összesen 35 személy, azaz több lovas tartó főlegény nevét sorolja fel, akiknek minden lovasuk után 3–3 forintot adott (a legtöbben, 12-en Ghyczy Farkas alatt szolgáltak). Ez összesen 104 lovas tette ki. Következett még további 8 személy: 1 dobos, 6 trombitás, valamint 1 zászlótartó, aki minden bizonnyal a családi címerrel díszített lobogót vitte. Nádasdy Kristóf kíséretében pedig 4 főlegény volt, 2–2 lovassal.

A többi jegyzék nagyrészt szintén a kíséret tagjainak a felszerelésére vonatkozik. E listákban már feltűnnek újabb nevek is, akik részben a főlegények alatt szolgáló lovasokhoz, részben a további személyzethez tartozhattak. Lőrincfalvy jegyzékbe foglalta az új ruhával még nem rendelkező „inasokat” a nekik járó szövetségi juttatással együtt, akik közepes értékű gyapjúszövetet²⁸ fognak kapni, veres, illetve szederjes „estametet” (sztametet), illetve karasiát.²⁹ Többeknek adtak mentére, illetve dolmányra való posztót: drágább szederjes „cymasont” (csimazint), illetve a legolcsóbb zöld „barasz-lait” (boroszlóit).³⁰ A család északnyugat-magyarországi várából, Csejtéről pedig mindannyiuknak szereztek kopját, hozzá tokot, kopjavasat és rá való lobogót, az egyik kapitánynak még egy „aranyas sisakot” is.³¹

Lőrincfalvy Kristóf komornyik és Sennyey Ferenc, az udvartartás vezetője továbbá Bécsbe³² küldött legalább 3 megbízottat, hogy ott szerezzenek be textíliákat és kiegészítőket. Egy július 14-én kelt, terjedelmes jegyzék szerint nagy mennyiségben vettek különféle tárgyakat és kelméket „ez jövődő koronázatra” (*Függelék* 2).³³ Bár az összeíró nem adja meg a nevét, valószínűleg Dombay Mihály és Sbardellát Ágoston közül lehetett valamilyen, legalábbis a következő jegyzékben, amely szintén tartalmaz például vörös és szederjes csimazint, az ő nevük tűnik fel.

Szó esik a listában többek között hat „aranyas-”, illetve négy „közsisakról”, két „panzer”-ről (az egyik páncél

25 *Descriptio Coronationis...* ÖStA AVA FHKA HKA, Reichsakten, Fasc. 203, Konv. I., fol. 30r–31r. Vö. MOE V. 411.

26 MNL OL, E 185, 30. t., 311. sz. fol. 1v és 314. sz. fol. 1r.

27 *Uo.*, 301. sz., fol. 17v–18r.

28 A jegyzékekben szereplő textíliákhoz ld. ENDREI 1989; KERÉKES 1940. 151–164.; NAGY 1900. Ugyanezek a kelmék más Nádasdy-számadásokban is előfordulnak: KUMOROWITZ–M. BELÉNYESI 1959–1960. passim.

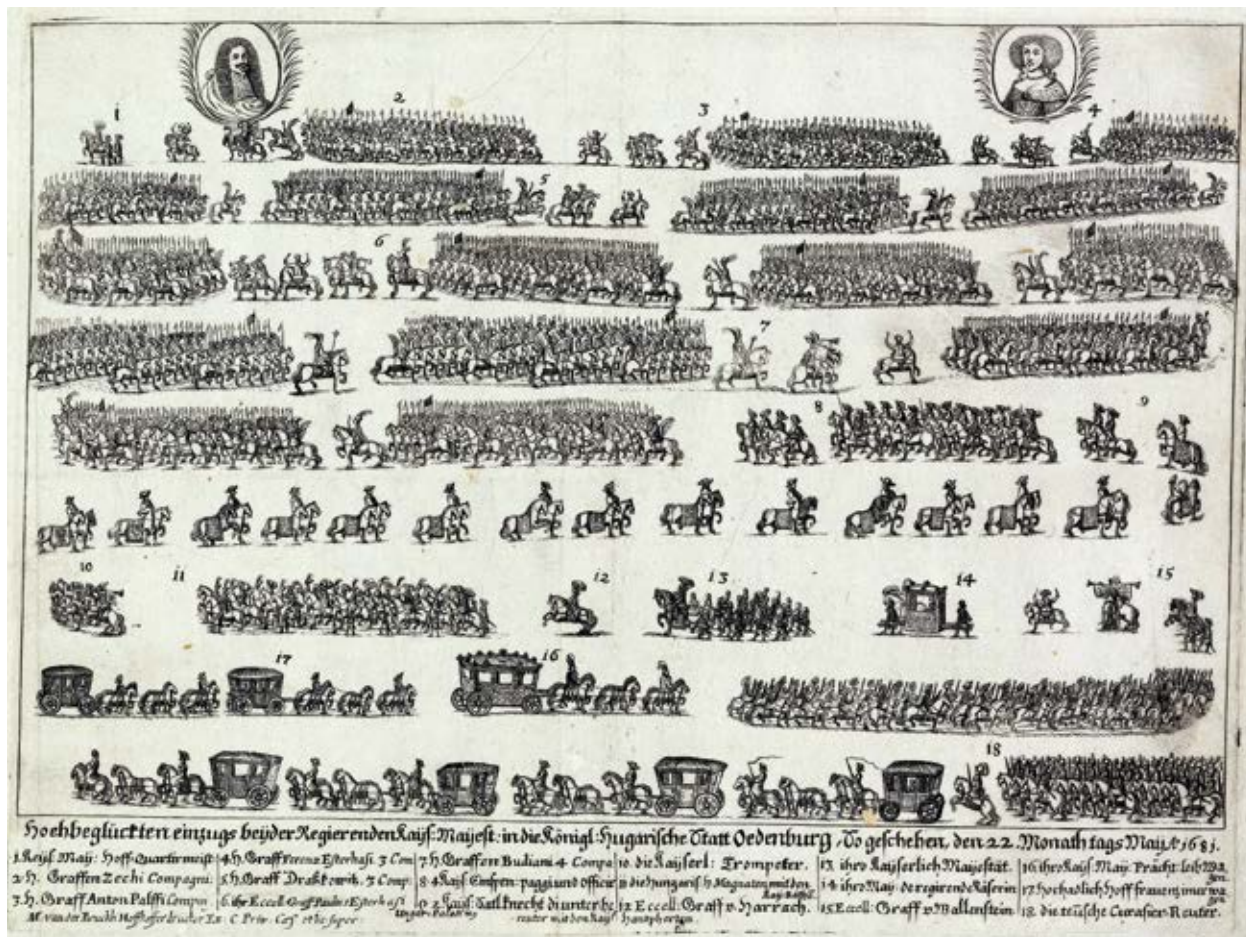
29 MNL OL, E 185, 30. t., 304. sz.

30 *Uo.*, 303. sz.

31 *Uo.*, 305. sz., 307. sz.

32 A magyar főurak bécsi beszerzéseire ld. Kiss E. 2023. 195–202. A Nádasdy III. Ferenc által foglalkoztatott bécsi mesterekhez ld. BUZÁSI 2024. 71–100.

33 MNL OL, E 185, 30. t., 306. sz.

2. A magyar főurak bandériumainak bevonulása. I. Lipót és Eleonóra Magdaléna Terézia bevonulása a királyné 1681. évi soproni koronázására Rézmetszet. M. van der Bruckh kiadása. Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 2877.

magáé Lőrincfalvayé lett), egy fegyverderékről, sok vörös és fehér selyemtafotáról (például 51 rőf „lobogónak való” vörös „köz”-tafotáról), társzekerre való „sínvasról”, összesen mintegy 165 forint értékben. Valamint szerepel benne többféle posztó: a legdrágább gránát, az annál kicsit kedvezőbb árú vörös és szederjes csimazin, illetve az olcsó „baraszlai” sárga színben, valamint egy vékonyabb gyapjúsövet, a karasia. A kelmék tetemes összegbe, mintegy 740 forintba kerültek. Csak ez a bécsi bevásárlás került tehát közel 900 forintba.

Ezt egészíti ki egy másik lista,³⁴ amely már ruhaanyagok kiosztására vonatkozik. Eszerint Dombray Mihály és

Sbardellát Ágoston Bécsben sokféle kelmét szerzett be. A legdrágábbal kezdik a felsorolást, majd következnek az egyre olcsóbb textíliák: 1 vég gránát, 1-1 vég vörös és szederjes csimazin, 4 vég kék karasia, 3-3 vég „jó féle” és „alávaló” kentula, 1 vég zöld olcsó „baraszlai” posztó. Vettek még 150 rőf aranyzinórt, 6 cséve arany- és 5 cséve ezüstfonalat, sárga selymet és egy párducbőrt. (Utóbbit az egyik ló – talán épp Nádasdy Ferencé – feldíszítésére használhatták, később a sárvári Ötvös András mester készített egy „ló nyakára való” párducprémhez egy fémvértet.³⁵) Majd a vörös és szederjes csimazint Lőrincfalvay odaadta a kíséret tagjainak, és kapott belőle

34 Uo., 313. sz. Sbardellátot Sárvárról küldték Bécsbe, ld. Uo., 301. sz., fol. 16v.

35 Ld. 67. j.

Nádasdy Kristóf is. Sbardellát egy levele szerint még két lobogót vásárolt, amelyet maga vitt el azután Bécsből Pozsonyba.³⁶ Vály András deákat szintén augusztusban küldték Bécsbe, ám hogy pontosan mit szerzett be ott, arról egyelőre nincs adat.³⁷ Lőrincfalvaytól a koronázás után összesen 126 forintot kapott a költségeire.³⁸

A Nádasdyak luxusbeszerzéseikhez Bécs mellett fontos úti cél volt Velence is. Már Nádasdy Tamás és Kanizsai Orsolya rendszeresen küldött ide ágenseket, elsősorban Sárkány Antalt.³⁹ Nagyon valószínű, hogy 1572-ben ugyancsak vásároltak Velencében a Nádasdyudvar részére, ahol – a jegyzékekben feltűnően kevésszer előforduló – különleges, drága kelméket (például bársonyt) szereztek be, de keresett lehetett a muranói üvegáru⁴⁰ is. Ferenc épp 1572 nyarán utazott ugyanis az észak-itáliai városállamba: II. Miksa 1572. június 12-én adta ki az erről szóló menlevelet (*Paßbrief*)⁴¹ az „Edel und lieber getreu[e]r Franz Nadaßdy”-nak és négy szolgájának („diener”). Az iratból azonban csak annyi derül ki, hogy öt lóval keltek útra. Bizonyára a koronázási előkészületek miatt (is) kerülhetett erre sor, hogy a főúr saját maga választhassa ki a legmegfelelőbb portékákat.

Nádasdy Ferenc és bandériuma bevonul

Sokatmondó volt a koronázáson díszesen megjelenő nagyrútnak és kíséretének a térbeli elhelyezkedése is az ünnepség folyamán, mind a rangban fölötte állókhoz – koronázások esetén elsősorban az újonnan megkoronázott uralkodóhoz –, mind más főrendekhez, mind az alacsonyabb rangú résztvevőkhöz viszonyítva. Alapvetően e különbségek befolyásolták a ceremónia egyes helyszínein a résztvevők és kíséretük felállításának a rendjét, a bevonulások és a koronázási menet⁴² alatt az uralkodó, a főúri bandériumok és a többi jelenlévő a sorban egymáshoz képest elfoglalt pozícióját (2–3. kép),

valamint az egyházi ceremónián, illetve a koronázási banketten az ülésrendet.

Az 1572. évi koronázás nyitó eseményére, a jelenlegi, illetve a leendő király ünnepélyes fogadására szeptember 20–21-én került sor.⁴³ Az első napon a magyar rendek a szimbolikus országhatárnál, a Pozsonyhoz közeli Köpcsény mellett várták a Duna jobb partján a Bécs felől hajón érkező II. Miksát, másnap pedig szintén Köpcsénynél fogadták a szárazföld felől közeledő Rudolfot. Istvánffy Miklós szerint II. Miksa köszöntésekor a magyarok „igen szép aranyas-ezüstös szerszámosan felöltöztetve, s kiváltképpen látásra méltók lévén [...] számlálatának”, Rudolf fogadásakor pedig „[a]z lovaság és nemesség tündöklő fegyverekben s lovakon az új királynak eleiben méne”.⁴⁴

Mindkét nap hasonlóan zajlott a fogadási ceremónia. A magyar küldöttség felsorakozott, majd több beszéddel üdvözölték az érkező uralkodót, illetve a fiát, akik erre szintén beszédekkel válaszoltak. Ezután a rendek bandériumai csatlakoztak a II. Miksa, illetve Rudolf kíséretében érkező csapatokhoz, és megindultak a Duna szigete fölött átvezető két hajóhídon át Pozsony felé, vagyis jelképesen bevonultak az országba. A városkapunál a magisztrátus üdvözölte őket, és a menet továbbindult Pozsonyba.

1572-ben a Magyar Tanács tagjai állították össze⁴⁵ az uralkodó, illetve a fia fogadására érkező magyar küldöttség tagjainak a vonulási sorrendjét. A tervezet szerint a menetet – nádor nem lévén – Báthory Miklós országbíró vezette kíséretével, majd Verancsics Antal esztergomi érsek és helytartó jött, utána felváltva érkeztek a magyar királyi főméltóságok (a bán és a tárnokmester, a főlovászmester, az étkefőgmester, az ajtónálló-mester, a kamarásmester, az udvarmester), illetve a főpapok a váci püspökkel bezárólag, majd további 21 mágnás következett. Közöttük hatodikként érkezett az országos főméltóságot még nem viselő Nádasdy II. Ferenc (minden bizonnyal nagybátyjával, Kristóffal), aki

36 „Az þaslo felol azt irhatom N[agyságodnak] hogy kedden estevere keþ leþen es az ket lobogo. Es Istennek kegielmessegebol velem ala viþsem.” Sbardellat Ágoston levele Nádasdy II. Ferenchez, Bécs, 1572. aug. 9., MNL OL, E 185, Missiles.

37 Vö. Vály András levelei Nádasdy II. Ferenchez, MNL OL, E 185, Missiles.

38 *Uo.*, 30. t., 301. sz., fol. 16r, 22r.

39 Pl. Sárkány Antal levele Nádasdy Tamáshoz, Padova, 1555. márc. 7., *Uo.*, Missiles.

40 Nádasdy Tamás a velencei követtől kapott ajándékba egy ládányi üveget (Péchy Márton levele Nádasdy Tamáshoz, Bécs, 1560. jan. 4., *Uo.*, Missiles). Az árucikk népszerű volt a Habsburg család tagjai

között is: II. Miksa öccse, Károly főherceg 1572 nyarán egy ágense útján csináltatott háromládányi muranói üvegedényt (VOLTELINI 1892. Reg. 8931).

41 *II. Miksa menlevele Nádasdy II. Ferenc részére*, Bécs, 1572. jún. 12., ÖStA HHStA, Reichshofrat, Passbriefe 12-1-2.

42 SCHENK 2003; RUDOLPH 2011. A magyar uralkodókoronázások bevonulásaihoz ld. GULYÁS 2024.

43 A bajor fejedelemnek küldött részletes beszámoló a két napról: LIETZMANN 1992. 84–90.

44 *Istvánffy Históriaja*. 25. könyv, 7. (ISTHVFANFIUS 1622. 530.)

45 *A Magyar Tanács javaslata*, ÖStA HHStA, Türkei I. (Turcica) 56. Konv. 3, fol. 127a–127b.

Révyay II. Ferenc és leendő sógora, ecsedi Báthory István között haladt.

A bajor beszámoló alapján II. Miksa fogadásakor a magyarok valóban nagyjából ebben a sorrendben álltak fel, „különösen jól feldíszítve és -fegyverezve”,⁴⁶ majd szintén e rendben csatlakoztak az uralkodó bevonulásához. Annyi volt csupán a különbség, hogy Draskovich György bán néhány hellyel hátrébb került, Nádasdy Ferenc pozíciója viszont változatlan maradt, viszonylag elől vonult az országos főméltóságot nem viselő főurak között. A tudósítás Rudolf másnapi fogadásakor már csak azt említi, hogy a magyar lovasok és huszárok „rendben” soroltak be a leendő király elé, és így vonultak be a városba.⁴⁷ Ez minden bizonnyal szintén az előző napi sorrendben történhetett.

Az ifjú Nádasdy mint zászlóvivő és étekgógó

A magyar rendek ezt követően nagy számban vettek részt a koronázás egyházi és világi részén, amelyet szeptember 25-én tartottak. A Magyar Tanács javaslata tartalmazta azt is,⁴⁸ hogy ekkor kik hordozzák majd a koronázási jelvényeket (korona, jogar, országalma, kard, kereszt), illetve a tíz országzászlót (3. kép). A jelvényeket mindig a magyar országos főméltóságok vitték, méltóságaik rangsorrendjében, a lobogók hordozására pedig ifjú mágnásokat kértek tehát fel. Így esett a választás a néhai nádor fiára, Nádasdy Ferencre, hogy Magyarország lobogóját vigye, ami végül meg is valósult. Bár két másik zászlóvivő személyében azért történt a tervhez képest változás (Lodoméria, Bulgária).⁴⁹

Az országzászlók (1. kép) a magyar hadi zászlókhoz hasonlóan fecskefarkú, textiltől varrt lobogók voltak, amelyre festett díszítés került. Meglehetősen nagy méretben készültek, a maig megőrződött példányok mérete 120/190 × 180/310 cm között mozog. A zászlókhoz kb. 3–4 méteres, festett farúd tartozott. Magyarország lobogója általában közel kétszer nagyobb volt a többinél, fehér selyemszövetből készült, amelyet két oldalán a festett koronás magyar címer, illetve a koronázásra utaló felirat, valamint a Szentlélek arany lángnyelvei dí-

szítettek. Az ifjú Nádasdy által vitt lobogóra nem találni utalást az 1572-ből származó családi levéltári iratokban. Ez nem meglepő, mert a zászlókat nem maguk a főurak csináltatták, hanem mindig a pozsonyi Magyar Kamara készítette el őket a saját költségén, rendszerint egy helyi festővel. A ceremónia végeztével azután a nagyurak a saját országzászlójukat hazavihették, így maradhatott fenn több darab is főúri gyűjteményekben.⁵⁰ Minden bizonnyal ez történt 1572 őszén a Nádasdy Ferenc hordozta magyar országzászlóval is. A főúr a lobogót nagy becsben tarthatta, nagy valószínűséggel ez tűnik majd fel 1604-ben a Sárvárról Lékára tartó temetési menetben⁵¹ is mint „az ország zászlója”.

A koronázási jelvények, a tíz országzászló, valamint a magyar herold (ruháján a koronás kiscímerrel) mind-mind szimbolikusan a Magyar Királyságot jelenítették meg a ceremónia folyamán. Mindenekelőtt két nyilvános menetben vonultak végig az egész városon: a leendő uralkodó egyházi ceremóniára történő bevonulásakor, majd az ezt követő koronázási menetben, amely a világi ceremónia helyszíneit kötötte össze a város különböző pontjain (lovaggá ütés, királyi eskü, négy kardvágás, koronázási lakoma). A bevonulás a templomig lóháton történt, a koronázási menetben először gyalogosan (3. kép), majd lóháton haladtak a résztvevők. A zászlókat tehát szintén kétféle módon vitték a főurak. A menetekben a tíz lobogó öt párban vonult, a legelőkelőbb kettő, a magyar és a dalmát következett a sor végén. Az országzászlókat a többi helyszínen szintén hangsúlyos helyre állították. A koronázótemplomban tartott egyházi szertartás alatt két csoportban helyezkedtek el, a nádor (ennek hiányában az országbíró), illetve a kivont kardot tartó királyi főlovászmester mellett. Majd pedig ott voltak a világi ceremónia valamennyi említett állomásán is.⁵²

Ennek az utolsó elemét, a koronázási lakomát 1572-ben még nem a pozsonyi vár lovagtermében, hanem Verancsics Antal esztergomi érsek városbeli palotájában rendezték meg. Nádasdy Ferenc itt is egy előkelő feladatot kapott. A kézmosási szertartás során, miután Bánffy Miklós pohárnok átnyújtotta a vizet Rudolf öccsének, Ernő főhercegnek, Ferenc adta oda neki a törülközőt. Majd az ifjú további 26 másik főnemessel – köztük nagybátyjával, Kristóffal – együtt szolgált étekgógóként az új király, az uralkodócsalád és a legelőkelőbb fejedelmi

46 „überaus wolgeziert unnd gerüst gewest” LIETZMANN 1992. 86–87.

47 „die hungerischen pferdt unnd hussarn in ainer ordnung in den vorzug für den Khunig reitten lassen” Uo., 90.

48 *A Magyar Tanács javaslata* (ld. 45. j.), f. 127c–127d.

49 PÁLFFY 2024. 184, Tabelle 5.

50 Uo. 65, 112.

51 SZABÓ 2008. 157.

52 PÁLFFY 2024. 111–113.

3. A tíz országzászló („a”-val jelölve) a koronázási menetben. I. József 1687. évi pozsonyi koronázása Rézmetset (részlet), in: Johann Constantin Feige: Wunderbahrer Adler-Schwung... II. Wien, Leopoldt Voigt, 1694, 308. után Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 54393.

vendégek asztalánál (a magyarok közül nádor hiányában csak Verancsics Antal esztergomi érsek kapott itt helyet).⁵³ Ekkor feltehetőleg szintén Ernő főhercegnek vitte ki a fogásokat. Az asztali szolgálat idejére bizonyára átengedte valaki másnak a magyar országzászlót, amely a többi kilenccel együtt szintén közszemlére volt téve a helyszínen.

A főúr a lovagi tornán

Az egyházi és világi ceremónia napján kívül még első-sorban a lovagi torna kínált a magyar főuraknak rep-

rezentációs alkalmat. 1572. szeptember 27–28-án Pozsony határában két all'antica jelmezes viadalra került sor Minerva istennő és segítői, illetve egy Mágus és egy Mágusnő között.⁵⁴ A kivitelezésben a bécsi udvarban szolgáló itáliai művészek működtek közre: a pálya all'antica efemer építményeit Pietro Ferrabosco, a jelmezeket pedig (feltehetőleg) Giuseppe Arcimboldo, valamint Jacopo Strada tervezte (4. kép).⁵⁵

Az első napi gyűrűviadalra (szeptember 27.) a frissen megkoronázott király, Rudolf és öccse, Ernő főherceg – ellentétben a többi lovaggal – jelmez nélkül, „jó magyarosan”, 100 huszárral az oldalán vonult be, megtöltve a küzdőteret.⁵⁶ Kíséretében minden valószínűség szerint ott voltak a magyar főurak, akik sajátos öltözetükkel és

53 PÁLFFY 2004. 1067–1069.

54 KISS F. G. 2004. 96–106; GULYÁS 2023.

55 GULYÁS 2023. 370–373.

56 „Der König und Erzherzog Ernst zogen »auff guet Ungerisch«, in

Panzerhemden mit vergoldetem Helm, Säbel und Lanze ein. Sie führten zehn Trompeter, einen Heerpauker und 100 Husaren mit sich, die bei der Reverenz vor dem Kaiser fast die ganze Rennbahn ausfüllten.” LIETZMANN 1992. 80 (kivonat az eredetiből).

fegyverzetükkel nagy tetszést arattak. Szemtanúja volt ennek a németalföldi humanista, Stephanus Winandus Pighius is, aki antikizáló utalásokkal teletűzdelt, némi-képp idealizáló leírásában⁵⁷ egyenesen úgy fogalmazott, hogy Rudolf és magyaros öltözetű kísérete „pannoniai fegyverzetével” „Attilát és a hunokat” jelenítette meg.

Úgy tűnik, Nádasdy Ferenc legalább 35 emberével együtt volt ott az új király magyarok alkotta kíséretében, amely látványosan vonult be a pályára. Az említett számadás szerint⁵⁸ a ceremóniát követő napon, szeptember 29-én Lőrincfalvy Kristóf 35 lovasnak fizetett ki név szerint a „nyargalásukért” 1–6 forintot, mégpedig Sennyey Ferenc megbízásából Nádasdy Ferenc szolgái közül 31, illetve Kristóféi közül 4 személynek. Akiket nagyobb összeggel jutalmaztak közülük, azok feltehetőleg több lovast is magukkal vittek. Bár e napon is rendeztek egy lovagi tornát, ez gyalogos összecsapás volt, tehát a kifizetés még minden bizonnyal a főúr embereinek az előző napi lovas tornán való részvételére vonatkozott. Ők pedig lényegében ugyanazok a főlegények voltak, akik még a Pozsonyba indulás előtt Keresztúron kaptak pénzt a főúr lovas kíséretének a tagjaiként.

Szintén a számadásból derül ki, hogy Ferenc részt vett a második nap (szeptember 28.) gyalogos tornáján is: „az turnéira” helyben vásároltak neki egy „ál orcát” 60 dénárért.⁵⁹ Ezen a napon az all'antica kerettörténet szerint a Bellona templomában (*grotta*) lakozó öreg Mágus a Venus kastélyában lakó Mágusnővel csapott össze. A jelmezes epizód (4. kép) végén gyalogosan érkeztek a kihívók – köztük tehát az ifjú főúr is –, akik a négy sarokból indulva összesen 100-an vonultak be. Négy eltérő színű mezt viselő, 24 fős csapatot alkottak Rudolf király, Ernő főherceg, Károly főherceg és Vilmos bajor herceg vezetésével. A lovagok páronként küzdöttek meg egymással, egy palánk két oldaláról, először kopjával, majd törrel. Nem tudjuk, hogy Ferencen kívül hány magyar

volt még jelen ebben a sajátos koreográfiában,⁶⁰ ám az 1563. évi koronázás hasonló tornája alapján⁶¹ csak néhányal számolhatunk. Ez is az ifjú főúr reprezentációs törekvésének a sikeréről tanúskodik.

A viadal napján beszereztetett álarc nem is került sokba Nádasdy Ferenc többi felszereléséhez képest, ami arra utal, hogy előre elkészítettett jelmeze („invenciója”) nem volt, hanem így egészítette ki a már meglévő tornafelszerelését. Mindenesetre ismerős helyzet lehetett neki, hogy Rudolf és Ernő oldalán egy előadásban vesz részt. Amikor Nádasdy gyermekként Bécsben nevelkedett, bejáratos volt II. Miksa fiahoz, a később Pozsonyban megkoronázott Rudolf főherceghez és öccséhez, Ernőhöz is, akikkel sok időt töltött, például együtt vadásztak.⁶² Egy édesanyjának küldött levelében arról is beszámolt, hogy 1568 karácsonyán az udvarban II. Miksa fiaival együtt, több más nemes ifjú társaságában lépett fel egy „komédiában”.⁶³ Nádasdy az előadásban „egy istenasszonyt” alakított, azonban nem tudni, hogy egy antik istennőt vagy egy allegorikus nőalakot.

A sárvári Ötvös András mester ezüstitárgyai

Az 1572. évi pozsonyi királykoronázás alatt tehát az említett nyilvános eseményeken jelent meg Nádasdy Ferenc, részben a saját lovasaival, részben egyedül. Mint láttuk, a 180 fős kíséret számára a Nádasdy-udvar új ruhákhoz való kelmékről, valamint kopjákról és a hozzájuk tartozó új lobjogókról is gondoskodott.

Ami a főúr saját díszöltözetét és -fegyverzetét illeti, erről szintén tartalmaznak néhány adalékot a fennmaradt iratok. A Bécsben – illetve bizonyára Velencében –

57 „Rudolf király, hogy az ország nagyjai és alattvalói előtt a nép barátjának és jóakarójának mutassa magát, fivérével, Ernő főherceggel együtt, színmagyar öltözetben és fegyverzetben (*habitu atque armatura prorsus Pannonica ingenti*), trombitaharsogás közepette lépett a pályára jól felszerelt, jeles lovagokból álló kis csapata élén. Attilának, a hódítóinak győzedelmes csapatait akarták megjeleníteni fegyvereikkel és viseletükkel. A nemes lovak szépségével, himzett takaróival, szügyeik drágaköves, aranytól fénylő ékeivel, a harcosok szittya öltözékével (*Martiorum hominum apparatus Scycticus*), vad kinézetükkel, a fejük búbjágj leborotvált hajviseletükkel, sujtásos mentéjükkel (*virgatae tunicae*), arany és ezüst tarkázott mellvértjeikkel, aranyozott kéziáikkal, bíborral és külhoni ritka bőrökkel borított-díszített, nyilakkal teli puzdráikkal, tarkára festett lándzsáikkal, valamint vasbuzogányaiikkal és súlyos, aranyozott csákányaiikkal a nézősereg szeme egyszerűen nem tudott betelni.” Pighius 1587. 185. ford. TARDY 1989. 61.

58 „28 7bris Az uraymnek attam Sen(n)ey ferenc uram hagasabol ezen napon penzt nyargalásokba” MNL OL, E 185, 30. t., 301. sz., fol. 20r. A szövegeket betűhíven közlöm, a rövidítések szögletes zárójelben oldom fel, a saját kiegészítéseimet kerek zárójelbe teszem.

59 „28 7bris [...] Vgan ezen napon az turnelra uettem uramnak w .N[agyságának]. egh al orcat – d 60” Uo., fol. 20v.

60 A magyarok közül egyedül az ugyancsak a bécsi Habsburg udvarban nevelkedett Balassi András és János szerepel név szerint a forrásokban, azonban már a szeptember 30-án tartott várostrom résztvevői között (*Forgách Magyar históriája* 1866. 511–512).

61 EDELMAYER 1990. 202–205.

62 KÁROLYI–SZALAY 1882. 178–216; TAKÁTS 1922. 62–64.

63 Nádasdy II. Ferenc levele Kanizsai Orsolyához, Bécs, 1568. dec. 19. (kiad.: Károlyi–Szalay 1882. 205).

4. Jacopo Strada: *Fama*
Lehetséges jelmezterv az 1572. évi koronázás lovagi tornájának második napi viadalához,
amelyen Nádasdy II. Ferenc álarcban vett részt
Színezett tollrajz
Stockholm, Kungliga biblioteket, Ms S100, fol. 3r.

beszerzett drága ruhaanyagokat Ferenc díszöltözetéhez is felhasználhatták. Lőrincfalvy számadása szerint⁶⁴ a koronázás előtt vettek többek között új lovakat, és maga Kristóf „uram” is ajándékozott Ferencnek további kettőt. Vásároltak még neki egy párdúc bőrt is Sennyei Ferenc megbízásából 12 forintért. Rögtön aznap pedig, ahogy a főúr és kísérete Pozsonyba ért, az úr három török nyereg takaróját („caprag”)⁶⁵ keleti eredetű pamutvászonnal,⁶⁶ sárga bagaziával bélelték, amelyhez szövetet és sárga selyemfonalat összesen 1 forint 90 dénárért vettek. A bélést valószínűleg a főúr Gábor nevű szabója készíthette el, akít szintén magával vitt a koronázásra. A feyverzetéről pedig mindössze annyit derül még ki, hogy egy helyi mesterrel, Ötvös Bertalannal még díszesebbre alakították át az úr „viselő” szablyáját, amelyre 4 tallérért boglárokat rakattak.

A főúr reprezentatív megjelenéséről leginformatívabban a sárvári Ötvös Andrásról megrendelt ezüsttárgyakra vonatkozó adatok tanúskodnak. A mester megbecsültségét jelzi, hogy Nádasdy több új reprezentatív lószerszámkészletet is csináltatott vele, néhányat kifejezetten magának. Ezeket valószínűbb, hogy nem vezetéklovakra szánták, hanem hagyományos lófelszerelések voltak: amikor a főúr a lovas kíséretével vonult fel, hintókra nem volt szükség. Minden bizonyosan azért rendelte meg tehát Ötvös Andrásról nagy tételben az ötvösműveket, hogy a Magyar Királyság legfontosabb politikai-hatalmi reprezentációs eseményén, a pozsonyi koronázáson ő és kísérete ezekben jelenhessen meg.

András mester munkájára folyamatosan számítottak a sárvári előkészületek során. A napi számadásban is akadnak további, vele készíttetett tárgyak: az említett ezüst- (?) vértet egy ló nyakára való párdúc bőrhöz rendelték meg tőle 10 tallérért,⁶⁷ továbbá ezüstözött „hegyestörököt”, melyekért pedig 30 tallért kapott.⁶⁸

A legtöbb részletet azonban Lőrincfalvy Kristóf idézett átvételi jegyzéke őrizte meg számunkra (*Függelék 1. a–b.*).⁶⁹ Ebben kizárólag a sárvári Ötvös Andrásról megrendelt ezüstműveket sorolta fel az adott tárgy rövid leírásával és súlyával együtt (gira, lat, nehezék). Az irat jelenleg két darabból illeszthető össze, lehetséges, hogy voltak további, azóta elveszett részei is.⁷⁰ A szövegből kiderül, hogy a mesternél történt a kész tárgyak súlyának a megállapítása, amelyhez a mérőeszközök minden bizonnyal Ötvös András saját műhelyében álltak rendelkezésre. Az elkészült ezüstművek átvételéhez kellett valamennyit lemérni, hogy meg lehessen állapítani az ötvösnek eredetileg adott ezüst- és a kész darabok súlya közötti esetleges különbséget. A művelet az ezüsttárgyakat készítő ötvös és az azokat átvevő komornyik hozzáértését is igényelte.⁷¹ A „lőöltözetek” egyes részeit külön-külön mérték le és jegyezték fel, a többi tárgyat hol részenként, hol egyben. Az elkészült darabok között meglehetősen nagy összsúlyúak is voltak: a legtöbb nemesfém az első, „satos” lószerszámhoz használták fel, amely kb. 4,73 kg ezüstöt⁷² nyomott.

Ötvös András tehát Sárvárott nagy valószínűséggel egy műhelyt tartott fenn, de nem tudni, hogy ezt a várban vagy a településen rendezte-e be. Az 1572-es feladatai alapján kevésbé várbeli mesternek, inkább udvari ötvösnek tűnik,⁷³ bár ennek eldöntéséhez jó lenne tudni, honnan kapta a fizetését – magától Nádasdy Ferenc-től vagy a vár udvarbírójától –, és vajon az udvartartás tagjának tekintették-e, például együtt étkezett-e velük, azonban erről egyelőre nincsenek adatok.

A jegyzék először két, aranyozott ezüst lószerszámot ír le, amelyek akár magának Nádasdy Ferencnek is készülhettek, bár a főúr neve nem szerepel a jegyzék elején. A leggazdagabb díszített az itteni „első”, „satos” lószerszám kapta, amelynél sattal, azaz zsanérral kapcsolódtak egymásba⁷⁴ a láncot alkotó ezüstemek. Négy

64 MNL OL, E 185, 30. t., 301. sz., fol. 16r, 16v, 9 Septembris [...] Sen(n)ey Janos uramnak attam Sen(n)ey Ferenc uram hag(y)asabol melyen uramnak w .N[agyságának]. az koronázatra egh pardocho bört uet-tenek töle tyzen ket forintot – fl XII” 17r, „14 7bris Ez napon yotunk yde be posonba az koronazatra posonban vettem uram w .N[agysága]. szyksegere harom capragh beleny egh vegh bagazyat fl 1 d 8o / Vgan ezen caprag uar(r)any sarga selmet uettem – d 1o / Ötvös bertalannak attam negh talert kyből az uram w .N[agysága]. uselo zablyayara boghlarokat cýnalýon – fl IIII” 18v, 19v.

65 Hosszanti téglalap alakú, három oldalán rojtos lótakaró, amely a nyereg mögött a ló farát díszítette. Anyaga többnyire bársony, amelyet skófiummal (arany- és ezüstdróttal) hímeztek ki (PÁSZTOR 2012. 240–241).

66 ENDREI 1989. 144–145, 217.

67 „26 Augusty attam yt Saruaro otvös andrasnak az Sarvary ötvösnek

lo nyakara ualo parduc börru uert(et) cýnalný tyz talert – fl X” MNL OL E 185, 30. t., 301. sz., fol. 16v.

68 „2 Septembris Attam ötvös andrasnak az Saruary ötvösnek az heges-török cýnalasara ez wstözny harmýnc talert – fl XXX” Uo., fol. 17r.

69 MNL OL, E 185, 29. t., 48. sz. és 30. t., 308. sz.

70 A 48. számú irat folytatása a 308. számú, amelynek a bifóliója az előbbi alkotó, két bifólióból álló ivfűzetnek a közepére illik. Ez alapján számoztam be folytatólagosan a lapokat a *Függelék*ben.

71 STIELAU 2014. 2–3; KISS E. 2023. 101, 214.

72 Egy bécsi márka (gira) kb. 0,28 kg ezüstnek felel meg, egy gira 16 latból, egy lat 4 nehezékből állt (KISS Erika szíves közlése). A súlyszámításhoz vö. BOGDÁN 1991. 443–444.

73 Vö. KISS E. 2023. 215.

74 Kiss Erika és Pásztor Emese szíves közlése.

részből állt: egy 14 boglárrel díszített nyakbavetőből, annak a gombjából, egy „hármás” szügyelőből 26 boglárrel és egy 21 bogláros farmatringból. A „második” lószerszám „bortwsh” volt, azaz börtü (szemcsés díszítés)⁷⁵ borította. Ehhez egy 16 boglárrel díszített nyakbavető és annak a gombja tartozott. A lószerszám többi része nincs leírva, az ezt alkotó, feltehetőleg már nem ezüstből készült szíjak a szokásos borítást (bársonyos, atlaszos, szövött majcos)⁷⁶ kaphatták.

Majd következik két újabb ezüst lószerszám és néhány további ezüstitárgy. Lőrincfalvay ennél a résznél azt is fontosnak tartotta feljegyezni a címben, hogy Ötvös András az aranyozott ezüsből készült lószerszámokat újonnan készítette Nádasdy Ferenc számára. Így valószínű, hogy a „lőöltözetek” után számba vett további ezüstitárgyak (főként sisakok) között is voltak magának a főúrnak készült darabok, más részüket pedig Nádasdy Kristóf, valamint a kíséretében felvonuló főlegények viselhették.

Az itteni „első” lószerszám ötrészes volt: egy nyakbavetőből, annak a börtüvel díszített gombjából és csatjából, egy börtüs farmatringból, valamint egy „hármás” (bizonyára három láncból álló) szügyelőből állt. A „második” lószerszám „szegezett saton járt”, és szintén öt részből tevődött össze: egy nyakbavetőből, annak gombjából és a csatból, egy farmatringból és szintén egy „hármás” szügyelőből.

András mester lószerszámkészletei tehát kizárólag ezüstláncokból, -csatokból és -gombokból álltak, viszont a ló díszes felszereléséhez még tartoznia kellett egy nyeregnek és nyeregtakarónak is. Erről az egyetlen adatunk Ferenc említett török nyeregtakarója („caprag”),⁷⁷ amely a típusából adódóan csak a ló farát borította. Nyilván vitt még magával a lova egész testét fedő, nagyobb méretű nyeregtakarókat is, amelyek gazdagon díszítettek voltak.

A négy ezüst „lőöltözetten” kívül a listában találni még öt ezüstsisakra készített kettős tolltokot, amelyekbe

„bokor tollat” állítottak, egy kengyelvasat, valamint egy „héjra szegezett”, aranyozott ezüstsisakot és egy másik ezüstsisakot, amelyen egy „címerboglár” volt – bizonyára a Nádasdy-címerrel. András mester ezenkívül még pohárfedelekből nyert ezüsből hat hosszú ezüstpoharat foltozott meg, amelyeket azután a főúr pozsonyi szállásán használhattak a pohárszékhez.

A vizsgált iratokban tehát a Nádasdy II. Ferenc és kísérete díszöltözetéhez és -fegyverzetéhez, valamint a lovak felszereléséhez beszerzendő, illetve elkészítendő tárgyakról esett szó. Az előkészületeket összefogó Lőrincfalvay Kristóf a segítségükkel vette számba az elvégzett, illetve még hátralévő teendőket, valamint rendszerezte a kiadások alakulását. Ugyanakkor ezek a gazdasági jellegű feljegyzések a fiatal főúr reprezentációs törekvéseinek a jobb megértéséhez is egyértelműen közelebb visznek. Bár van köztük töredék, mások pedig csak bizonyos részletekre térnek ki, az iratcsoport még így is átfogó képet nyújt a Nádasdy-udvarban zajló történésekről, illetve az 1572. szeptemberi pozsonyi koronázás alatti eseményekről.

Megismerhetjük az egyszerre több Nádasdy-uradalom személyzetét megmozgató szervezést és logisztikát, az udvar több helyszínre kiterjedő vásárlási hálózatát, magukat a megrendelt tárgyakat és típusaikat, illetve a tárgyak személyek közötti vándorlását. Feltűnnek a jellegzetes beszerzési helyek: a Nádasdy-uradalmak (Sárvár, Csejte, Keresztúr), a luxuscikket kínáló Bécs és Velence, valamint a koronázásnak otthont adó Pozsony. Megjelennek a tárgyak beszerzését és készíttetését intéző főbb szereplők: a kulcsfigura, Lőrincfalvay Kristóf komornyik és a megbízottak, akik a vásárlásokat intézik (Dombray Mihály, Sbardellat Ágoston, Vály András). Nem utolsósorban pedig szerepelnek bennük az udvar által foglalkoztatott mesterek: mindenképp az sárvári Ötvös András, aki 1572-ben nagy tételben készített ezüstitárgyakat a Nádasdyak megrendelésére.

75 Kiss Erika szíves közlése.

76 Pásztor Emese szíves közlése. Vö. PÁSZTOR 1999. 11.

77 Ld. 64. jegyzet.

Függelék 1. a-b⁷⁸

Lőrinczfalvai Kristóf átvételi jegyzéke sárvári Ötvös András ezüstszereléseiről, 1572. augusztus 20.
MNL OL, E 185, 29. t., 48. sz. és 30. t., 308. sz.

1. a.

[fol. 2r-től a szöveg kezdete, fol. 1r–1v üres]

1572

20 Augusty Saruary ötuös Andras adot
en kezembe ydebe ez wst zerzamat
kýt w maga cýnalt uýonan aranyazot
Első lora ualo oltozet Satos

1 Egh Satos nyakba uetö kýnh uagon
boghlar týzennegh eb(b)en uagon ez wst
harom gýra, týz lat, ket nehezek gira iij: lat x: ne-
hezek: ij

2 Vgan ezen nak nyakba uetonek az
gombýaban uagon ez wst három
gýra, ket nehezek – gýra iij : nehezek ij

3 Vgan ezen Satos nyak szýgelöben
ký harmas kýben uagon boghlar
az zwgen ualo öregh boghlar(r)al
egetembe huzonhat, eb(b)e uagion ezwst
hat gýra, negh lat, ket nehezek gýra vj: lat iiij: ne-
hezek ij

4 Vgan ezen Satos farmetrynghben
uagon boghlar az öreg(g)el ozue
huzon egh, eben uagon ez wst
harom gýra negh lat ket
nehezek – gýra iij lat iiij nehezek ij

[fol. 2v]

1572

1 Az masýk lora ualo öltözet bortwshnek
hýnak Az Ez wst aranyazot
az nyakba uetoben uagon boghlar
týzenhat, ez wst uagon ezen
nyakba uetoben ket gýra týzenegh
lat, es ket nehezek: gýra ij lat xj: nehezek ij

2 Vgan ezen nyakba uetonek az gombýaban
uagon ez wst egh gýra týzenöt
lat egh nehezek gýra j: lat xv: nehezek j

1. b.

[fol. 3r/308. sz. irat 1r-től a szöveg folytatása]

1572

20 Augusty Mertwnk az ötvös Andras
uramnal lo zerzamat kýt uramnak
w N[agyságának]. cýnalt uýonal mynden zerzamat

1 Első lora ualo nyakba uetoben uagon
ket gýra týzen egh lat es
ket nehezek gýra ij: lat 11 nehezek ij

2 Vgan ezen nyakba uetonek az gombýaban
kýt bortwsnek hýnak uagon egh gýra
týzen öt lat egh nehezek

3 Vgan ezen bortwsh farmetrynghben uagon
ez wst ket gýra egh lat gýra ij lat vj nehezek
cýnaltak hoz(z)a negh latot fel nehezeket

4 en(n)ek az zýgeloje harmas ký nyomot(t)
ot gýrat V ket lat(ot) ij

5 Az gombon uagon ualo catban uagon ez
wst egh lat fel nehezek lat j nehezek j

[fol. 3v]

20 Augusty Vet(t)em be etves andras uramtól
masodyk lo zerzamat kýt uýonnan
cýnalt ký mynd myan cak zegezet(t)
saton yar

1 Az satos nyakba uetoben uagon
gýra – iij lat x nehez[ek] ij

2 Vgan ezen Satos far metrynghben
uagon három gýra negh lat
ket nehezek – gýra iij: lat iiij nehezek ij

⁷⁸ A szövegeket betűhíven közlöm, a rövidítéseket szögletes zárójelben oldom fel, a saját kiegészítéseimet kerek zárójelbe teszem.
A 29. t., 48. sz. és a 30. t., 308. sz. dokumentumok papírjának a

vízjele azonos, a hajtásnyomok is olykor egybeesnek, ugyanakkor néhány egymástól eltérő helyen található folt viszont arra utal, hogy a két iratot már egy jó ideje külön tárolták.

3 Az zýgelobe ký harmas uagon ben(n)e
hat gýra negh lat ket nehezek
gýra vj lat iiij ne(he)zek 2

4 Satos nyakba uetonek az gombýaban
uagon három gýra, es ket nehezek
gýra iij, ne(he)zek ij
Az gombon ualo catban uagon ez wst
egh lat fel nehezek – lat j nehez[e]k j

[fol. 4r]
20 Augustý az uy sýsakokra ke ualo
kettös tol[!] tokokat kýben bokor
tol(l) al(l) Öt sýsakra ualo tol[!] tokba
uagon týz lat egh nehezek lat x nehezek j

24 Augustý hoztam be etues andras
uram(nak) poharokat kýket fodelestol

týzenhárom pohar fodel ký nyomot[t]
nyolc gýrat týzenhárom latot
ezt merue attak ký gýra viij lat xiiij

Ismet meretlen attanak ký neg hat
ez wst hoz(z)u pohar fotozný
kýre cýnalt az fotozasara negh
latot – lat iiij

21 Septembris Az kengel Vason buretun
uagon ez wst negh gýra öth lat
ket nehezek – gýra 4 lat 5 nehezek 2

Egýk ez wst sýsakban kýt uýon[n]an
cýnalt ez wstbol ký týzta ez wst
aranýas az egýk Sýsaknak az pofájaba
or(r)h uasaban az nyak uasaban tol(l) tokaua
es mynden aprolekýauaual egetembe
kýt heý(r)a kel(l) zegezny uagon ez wst
ben(n)e ez wst negh gýra týz lat ket
nehezek – gýra 4 lat x nehezek 2

[fol. 4v]
Az egýk sýsakban uagon ez wst aprolek
zerzama nekýl ez wst három gýra
týzen ket lat az cýmer boghlar
nekýl – gýra iij lat xij

[fol. 5r–5v üres]
[fol. 6r–6v üres]

Függelék 2.

Dombray Mihály és Sbardellát Ágoston (?) bécsi vásár-
lási listája a koronázásra, 1572. július 14.
MNL OL, E 185, 30. t. 306. sz.

[fol. 1r]

Anno 1572
14 Julý,

Wramnak w Nagsaganak walo wasarlas Bechben,
ez Jöuendö
koronazatra.

Hath Aranýas Sýsakoth, myndenýkbül
hath hath forenton, wewen tezen fl. 38 d 53 1/3
Negý köz Sýsakoth, masfell fell forenton
wewen tezen – – fl. 6
Egý feg'wer Derekath – fl. 5 d 50
Egý Panzerth Török Palnak fl. 14 d 60 2/3
Lörinczfalway Christoffnakh egý
Panzert – – fl. 14 d 60 2/3
Egý Mosdo Toknak az Waltsa=
gaerth – – d 70
Ötwen egý Reff wörös köz taffotath
Lobogonak waloth, Haromawall egý
forenton tezen – – fl. 17
Hath Reff feýer köz taffotat, Haromawall
egý forenton – – fl. 3
Egý Reff feýer Duppla taffotat fl. j d 60
Negý Reff wörös duppla taffotat, Reffýt
keth keth forenton talleron – – fl. 8

[fol. 1v]
Zaz es Nyöltz [sic!] Reff wörös Racz taffotath, öth
Reffýewell egý fore[n]ton, tezen—fl
Ismegh Hwzon öth Reff feýer Racz
taffotat, tezen – – fl. 26 d 50
Ött Tar Zekerre walo Sen wasath
keth keth Talleron mynden Zekerhez
wewen,
Ismeth ott kochýra walo Sen wasat
ket ket Renes fore[n]ton
Es Azokhoz Sen Zegnek, es Karý=
kakra walo wasat vettwnk fl 28 d 30

Summa facit fl. 164 d 34 2/3

[fol. 2r]
 Az Pozto Wasarlas.
 Zaz Hwzon keth Reff wörös es zederÿes
 Chÿmazÿnt, mÿnden Reffet keth ket
 fore[n]ton, es ötwen het Penzen wewen
 tezen – – – fl. 312 d 32.
 Ismeth ötwen Reff es egÿ Harmad Rez
 granatoth, Reffet Harom harom fore[n]ton
 es Hatwan Negÿ Penzen wewen tezen fl. 183 d 21
 Tÿzen hath wegÿ Karasÿath, wegÿt tÿzenharo[m]

fore[n]ton es Neguen Penzen wewen tezen
 fl. 227 d 80
 Öth Wegh Sarga Barazlaÿt, Wegÿt
 harom harom fore[n]ton, tezen – fl. 15.

Az pozto arranak sommaÿa
 tezen fl. 738 d 32.

[2v üres]

Rövidítések

MNL OL – Budapest, Magyar Nemzeti Levéltár Országos
 Levéltára
 MTA – Budapest, Magyar Tudományos Akadémia

ÖStA AVA FHKA HKA – Wien, Österreichisches Staats-
 archiv, Allgemeines Verwaltungsarchiv, Finanz- und
 Hofkammerarchiv
 ÖStA HHStA – Wien, Österreichisches Staatsarchiv, Haus-,
 Hof- und Staatsarchiv

Bibliográfia

ANTENHOFER 2020

Christina ANTENHOFER: Inventories as Material and Textual Sources for Late Medieval and Early Modern Social, Gender and Cultural History (14th–16th centuries). *MEMO 7. (Textual Thingness / Textuelle Dinghaftigkeit)* 2020. 22–46.
<https://doi.org/10.25536/20200702> (letöltve 2024. 08. 19.)

BOGDÁN 1991

BOGDÁN István: *Magyarországi úr-, térfogat-, súly- és darabmértékek 1874-ig.* (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai, IV; Levéltártan és Történeti Forrástudományok, 7.) Budapest, Akadémiai Kiadó, 1991.

BUZÁSI 2024

BUZÁSI Enikő: *Önkép és múltkép. A reprezentáció színterei Nádasdy Ferenc és a 17. századi főúri elit műpártolásában.* Budapest, Martin Opitz Kiadó, 2024.

EDELMAYER 1990

Die Krönungen Maximilians II. zum König von Böhmen, Römischen König und König von Ungarn (1562/63) nach der

Beschreibung des Hans Habersack. Hg. Friedrich EDELMAYER et al. (Fontes Rerum Austriacarum Scriptorum, 13.) Wien, Österreichische Akademie der Wissenschaften, 1990.

ENDREI 1989

ENDREI Walter: *Patyolat és posztó.* Budapest, Magvető Kiadó, 1989.

Forgách Magyar históriája 1866

Forgách Ferenc Magyar históriája, 1540–1572. Szerk. MAJER FidéL. (Magyar Történelmi Emlékek, Második osztály. Írók, XVI.) Pest, 1866.

GULYÁS 2021

Borbála GULYÁS: Festivities Celebrating the Coronations of the Habsburgs Maximilian and Rudolf as King of Hungary in Pozsony/Bratislava, 1563 and 1572. In: *Eagles Looking East and West. Dynasty, Ritual and Representation in Habsburg Hungary and Spain.* Eds. Tibor MARTÍ–Roberto QUIRÓS ROSADO. (Habsburg Worlds, 4.) Turnhout, Brepols Publishers, 2021. 77–95.

GULYÁS 2023

Gulyás Borbála: Giuseppe Arcimboldo és Jacopo Strada jellemztervei és az 1572. évi pozsonyi koronázás lovagi tornája. *Ars Hungarica*, 49. 2023. 363–388.

GULYÁS 2024

Borbála Gulyás: Einzüge und Krönungszüge in Ungarn. In: *Visuelle Kultur der Herrscherrepräsentation in Städten des habsburgischen Reichs von Ferdinand I. bis Josef I.* (1526–1711). Hg. Herbert KARNER–Veronika DECKER. Wien, ÖAW, 2024 (megjelenés alatt).

ISTHVFANFIUS 1622

Nicolaus ISTHVFANFIUS: *Historiarum de rebus Ungaricis libri XXXIV.* Coloniae Agrippinae, Antonij Hierati, 1622.

Istvánffy Históriája

Istvánffy Miklós magyarok dolgairól írt históriája Tállyai Pál XVII. századi fordításában. I/3. 25–34. könyv. 35–38. könyv (vázlat). S. a. r. BENITS Péter. Budapest, Balassi Kiadó, 2009.

KÁROLYI–SZALAY 1882

Nádasdy Tamás nádor családi levelezése. Kiad. KÁROLYI Árpád–SZALAY József. Budapest, MTA, 1882.

KEREKES 1940

Kerekés György: *Polgári társadalmunk a 17. században. Schirmer János 1625–1674 kassai kereskedő üzleti könyve alapján.* Kassa, Wiko, 1940.

KISS E. 2023

Kiss Erika: „...az mi kevés ezüst marhácskám vagyon...” Ötvösművek a három részre szakadt Magyarországon. Budapest, Martin Opitz Kiadó, 2023.

KISS F. G. 2004

Kiss Farkas Gábor: A Ragyogó Mágus, avagy a Balassák az udvari ünnepélyeken. In: *Balassi Bálint és a reneszánsz kultúra. Fiatal kutatók Balassi-konferenciája* (Traditio Renovata, 1.) Szerk. Uő. Budapest, ELTE BTK, 2004. 89–119, 273–279.

KOLTAI 2001

Magyar udvari rendtartás. Utasítások és rendeletek. 1617–1708. S. a. r., jegyz., előszó KOLTAI András. (Millenniumi Magyar Történelem, Források) Budapest, Osiris Kiadó, 2001.

KOVACHICH 1790

Martinus Georgius KOVACHICH: *Solennia inauguralia...* Pest, Matthias Trattner, 1790.

KUMOROVICZ–M. KÁLLAI 1959–1960

Kultúrtörténeti szemelvények a Nádasdiak 1540–1550-es számadásaiból. Fasc. I–II. Kiad. KUMOROVICZ L. Bernát–M. KÁLLAI Erzsébet. Szerk. BELÉNYESY Márta. (Történet–néprajzi Füzetek, 1–2.) Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum–Néprajzi Múzeum, 1959–1960.

LIETZMANN 1992

Hilda LIETZMANN: Quellen zur ungarischen Krönung Rudolfs II. im Jahre 1572. In: *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs*, 42. 1992. 63–101.

MOE V.

Magyar országgyűlési emlékek történeti bevezetésekkel. Ötödik kötet. (1564–1572). Szerk. FRAKNÓI Vilmos. (Magyar Történelmi Emlékek, Harmadik Osztály, Magyar Országgyűlési Emlékek, V.) Budapest, MTA, 1877.

NAGY 1900

Nagy Géza: *Magyar viseletek története.* Rajzolta és festette NEMES Mihály. Budapest, Franklin Társulat, 1900.

PÁLFFY 2004

Pálffy Géza: Koronázási lakomák a 15–17. századi Magyarországon. Az önálló magyar királyi udvar asztali ceremóniarendjének kora újkori továbbéléséről és a politikai elit hatalmi reprezentációjáról. *Századok*, 138. 2004. 1005–1101.

PÁLFFY 2008

Pálffy Géza: A magyar királykoronázások történetének eddig ismeretlen alapforrása: a magyar tanácsosok 1561. évi javaslata a koronázások pozsonyi szertartásrendjéről. In: *Redite ad cor. Tanulmányok Sahin-Tóth Péter emlékére.* Szerk. KRÁSZ Lilla–OBORNI Teréz. [Budapest], ELTE Eötvös Kiadó, 2008. 489–503.

PÁLFFY 2009

Pálffy Géza: Nádasdy Tamás nádor a magyar királyok koronázási szertartásáról (1561). In: *Szolgalatomat ajánlom a 60 éves Jankovics Józsefnek.* Szerk. CsászTVAV Tünde–NYERGES Judit. Budapest, Balassi Kiadó–MTA Irodalomtudományi Intézet, 2009. 305–310.

PÁLFFY 2010

Pálffy Géza: A Magyar Korona országainak koronázási zászlói a 16–17. században. In: *„Ez világ, mint egy kert”. Tanulmányok Galavics Géza tiszteletére.* Szerk. BUBRVÁK Orsolya. Budapest, MTA Művészettörténeti Kutatóintézet–Gondolat Kiadó, 2010. 17–52.

PÁLFFY 2024

Géza PÁLFFY: *Die Krönungsfahnen in der Esterházy Schatzkammer auf Burg Forchtenstein. Die Geschichte der Krönungsfahnen der Länder der Stephanskronen vom Spätmittelalter bis Anfang des 20. Jahrhunderts.* (Mitteilungen aus der Sammlung Privatstiftung Esterházy, Jahrgang 2024, Bd. 10.) Eisenstadt, Esterházy Privatstiftung, 2024.²

PÁLFFY–DOMINKOVITS 2010

PÁLFFY Géza–DOMINKOVITS Péter: Küzdelem az országos és regionális hatalomért. A Nádasdy család, a magyar arisztokrácia és a Nyugat-Dunántúl nemesi társadalma a 16–17. században [1. rész]. *Századok*, 144. 2010. 769–792.

PÁSZTOR 1999

PÁSZTOR Emese: Száz év múltán – ismét a majc kérdéshez. *Ars Decorativa*, 18. 1999. 7–23.

PÁSZTOR 2012

PÁSZTOR Emese: Cafrang, csótár, jancsika. A magyar nyelvű források szerepe a hódoltság kori török iparművészet történetének kutatásában. In: *Identitás és kultúra a török hódoltság korában*. Szerk. Ács Pál–Székely Júlia. Budapest, Balassi Kiadó, 2012. 233–248.

PIGHIVS 1587

Stephanus Winandus PIGHIVS (PIGGE): *Hercules Prodigius...* Antwerpia, Christoph Plantin, 1587.

RUDOLPH 2011

Harriet RUDOLPH: *Das Reich als Ereignis. Formen und Funktionen der Herrschaftsinszenierung bei Kaisereinzügen (1558–1618).* (Norm und Struktur, Studien zum sozialen Wandel in Mittelalter und Früher Neuzeit, 38.) Köln–Weimar–Wien, Böhlau, 2011.

SCHENK 2003

Gerrit Jasper SCHENK: *Zeremoniell und Politik. Herrschereinzüge im spätmittelalterlichen Reich.* (Forschungen zur Kaiser- und Papstgeschichte des Mittelalters, 21.) Köln, Böhlau, 2003.

SOLTÉSZ–TÓTH–PÁLFFY 2016

SOLTÉSZ Ferenc–TÓTH Gábor–PÁLFFY Géza: *Coronatio Hungarica in nummis. A magyar uralkodók koronázási érmei és zsetonjai (1508–1916).* Budapest, BTK Történettudományi Intézet, 2016.

STIELAU 2014

Allison STIELAU: The Weight of Plate in Early Modern Inventories and Secularization Lists. *Journal of Art Historiography*, No. 11. December 2014. 1–27.

SZABÓ 2008

SZABÓ Péter: Nádasdy Ferenc és Pálffy Miklós vitézi kultusza. In: *Uő: Jelkép, rítus, udvari kultúra. Reprézantáció és politikai tekintély a kora újkori Magyarországon.* (TDI Könyvek, 7.) Budapest, L'Harmattan Kiadó–ELTE Történelemtudományok Doktori Iskola, 2008.

TAKÁTS 1922

TAKÁTS Sándor: Nádasdy Ferenc (a fekete bég) ifjúsága. In: *Uő: Régi idők, régi emberek.* Budapest, Athenaeum Kiadó, 1922. 28–66.

TARDY 1989

TARDY Lajos: Koronázási riport útleírással [1572]. In: *Uő: Históriai inyencfalatok.* Budapest, Laude Kiadó, 1989. 57–67.

VOLTELINI 1892

Urkunden und Regesten aus dem K. u. K. Haus-, Hof- und Staats-Archiv in Wien [2]. Hg. von Hans von VOLTELINI. *Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des Allerhöchsten Kaiserhauses*, 13. 1892. XXVI–CLXXIV.

Commissions and Purchases of the Court of Ferenc II Nádasdy for the Coronation in Pozsony/Bratislava in 1572

The present study examines the commissions and purchases of the court of the Hungarian magnate Ferenc II Nádasdy (1555–1604) for the coronation as King of Hungary of the Habsburg Archduke Rudolf I (later Rudolf II, Holy Roman Emperor), held in Pozsony/Bratislava in 1572. The analysis is based on recently discovered archival documents (accounts and lists) written by Nádasdy's chamberlain, Kristóf Lőrincfalvy.

The young Hungarian aristocrat Ferenc Nádasdy was the only son of the former leader of the Hungarian secular elite, the late palatine Tamás Nádasdy (1498–1562) and his erudite wife, Orsolya Kanizsay (1520–1571). Ferenc lived between 1567 and 1569 in the Nádasdy palace in Vienna next to the Hofburg and he regularly met Maximilian II's sons, Archdukes Rudolf and Ernest. In 1572 Nádasdy was assigned two special tasks at Rudolf's coronation ceremony: he carried Hungary's main

flag among the kingdom's ten coronation flags at the entries and processions, and together with other young Hungarian aristocrats, he served at the table of the new king Rudolf during the coronation banquet.

Nádasdy and his large retinue of 180 horsemen attended the entries and processions of the coronation festivities in richly decorated garments and weapons. His court purchased – in Vienna and very probably also in Venice – a large amount of textiles and other accessories for the retinue's liveries and equipment (e.g., flags, lances) and commissioned a vast number of (in part gilded) silver accessories (horse trappings, helmets etc.) for the occasion. These various silver objects were made by a goldsmith named "Master Andreas", who worked in Sárvár, possibly in the Nádasdy family's castle.

TÁRGYSZAVAK

magyar királykoronázás, 1572, Pozsony, Bécs, Velence, Sárvár, Magyar Királyság, Habsburg Monarchia, II. (I.) Habsburg Miksa, II. (I.) Habsburg Rudolf, Nádasdy II. Ferenc, Lőrincfalvy Kristóf, Ötvös András, textilek, lószerszámok, ezüsttárgyak, országzászlók, bevonulás, lakoma

KEYWORDS

coronation as King of Hungary, 1572, Pozsony/Bratislava, Vienna, Venice, Sárvár, Kingdom of Hungary, Habsburg Monarchy, Maximilian II (I) of Habsburg, Rudolf II (I) of Habsburg, Ferenc II Nádasdy, Kristóf Lőrincfalvy, Master Andreas goldsmith, textiles, horse trappings, silver objects, coronation flags of the Kingdom of Hungary, entry, banquet